ئۇيغۇر ھازىرقى زامان ئاتاقلىق شائىرلىرىنىڭ شېئىرلىرىدىن نەمۇنىلەر

ئابدۇخالىق ئۇيغۇر

ئەجەل

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

ئۇيغۇر ھازىرقى زامان ئاتاقلىق شائىرلىرىنىڭ شېئىرلىرىدىن نەمۇنىلەر

ئابدۇخالىق ئۇيغۇر

ئاچىل

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

图书在版编目(CIP)数据

绽开吧：维吾尔文/阿布都哈里克著. —乌鲁木齐：新疆人民出版社，2008.5（2009.2 重印）
ISBN 978—7—228—11689—8

Ⅰ.绽… Ⅱ.阿… Ⅲ.诗歌—作品集—中国—当代—维吾尔语（中国少数民族语言）Ⅳ. Ⅰ227

中国版本图书馆 CIP 数据核字（2008）第 081057 号

作　　者	阿布都哈里克·维吾尔
编　　者	马合木提·再依地，马合木提·艾克拜尔，司马义·铁木尔，牙里坤·肉孜
责任编辑	巴力江·孜帕尔
责任校对	古丽夏尔·尼格买提
特约校对	阿依古丽·亚森
封面设计	艾克拜尔·沙力
出版发行	新疆人民出版社
地　　址	乌鲁木齐市解放南路 348 号
电　　话	0991—2827472
邮政编码	830001
印　　刷	新疆新华印刷二厂
经　　销	新疆维吾尔自治区新华书店
开　　本	880×1230 毫米　1/32
印　　张	3.875
插　　页	4
版　　次	2008 年 7 月第 1 版
印　　次	2009 年 2 月第 2 次印刷
印　　数	5001—8000 册
定　　价	12.00 元

نەشر ياتتىن

شائىر ئابدۇخالىق ئۇيغۇر 1901 ـ يىل 2 ـ ئاينىڭ 9 ـ كۈنى تۇرپان شەھرىدە ئابدۇراخمان مەخسۇم ھاجى ئىسىملىك ئابرۇيلۇق سودىگەر ئائىلىسىدە دۇنياغا كەلگەن. ئۇ باللىق چاغلىرىدا دىنىي مەكتەپتە ئوقۇپ كلاسسىك ئەدەبىيات نەمۇنىلىرى بىلەن ئۇچراشقان. 1916 ـ يىلى دادىسى مىجىت ھاجى بىلەن بىللە رۇسىيىگە چىقىپ شەمەي شەھرىدە يېڭىچە مەكتەپتە ئوقۇغان. بىرنەچچە يىلدىن كېيىن قايتىپ كېلىپ تۇرپان يېڭىشەھەردىكى شۆتاڭغا كىرىپ خەنزۇ تىل ـ يېزىقىنى ئۆگەنگەن. 1923 ـ يىلى ئابدۇخالىق ئۇيغۇر تۇرپان ئاستانىلىك مەشھۇر مەرىپەتپەرۋەر زات، داڭلىق كارخانىچى، تەرەققىيپەرۋەر ئىنقىلابچى مەخسۇت مۇھىتى بىلەن سابىق سوۋېت ئىتتىپاقىغا بېرىپ ئۈچ يىل تۇرۇپ كۆپلەپ بىلىم ئالغان ۋە نەزەر دائىرىسىنى كېڭەيتكەن. 1926 ـ يىلى يۇرتىغا قايتىپ كېلىپلا يېڭى مائارىپنى ۋە ئىلىم ـ پەن ئارقىلىق مىللەتنى گۈللەندۈرۈش ئىدىيىسىنى تەرغىپ قىلغان. 1927 ـ يىلىغا كەلگەندە مەخسۇت مۇھىتى ۋە پىچانلىق ئىسكەندەر خوجا قاتارلىق كىشىلەر بىلەن بىرلىكتە بىر مەرىپەت ئۇيۇشمىسى تەسىس قىلىپ، جەمئىيەتتىن ئىئانە توپلاپ پەننىي مەكتەپلەرنى ئاچقان.

ئابدۇخالىق ئۇيغۇر بۇ يىللاردا بالدۇر ئويغانغان ئادەمگە خاس جاسارەت، مەرىپەتپەرۋەرگە خاس پاراسەت ۋە ئوت يۈرەك شائىرلارغا خاس مەسئۇلىيەت بىلەن نادانلىق ۋە زۇلۇم بىلەن تولغان ئىجتىمائىي قاباھەتكە قارشى كۈرەشنى باشلىغان. مۇشۇ يىللاردا ئۇ ئۆتكۈر قەلىمى بىلەن ئۆز دەۋرىنىڭ ئىجتىمائىي زىددىيەتلىرىنى ۋە جەمئىيەت رېئاللىقىنى ئەكس ئەتتۈرىدىغان شېئىرلارنى يېزىپ مۇستەبىت ھاكىمىيەتنىڭ ماھىيىتىنى ئېچىپ تاشلىغان، نادان خەلقنىڭ مەنىۋى ئىللەتلىرىنى قاتتىق قامچىـ

لىغان. ئۇنىڭ شېئىرلىرىدىكى چوڭقۇر مەزمۇن، كۈچلۈك ئىسيانكارلىق روھ، يىراقنى كۆرەر نەزەر ۋە چاقىرىق كۈچىگە باي پىكىرلەر كەڭ خەلق ئاممىسىنى غەپلەت ئۇيقۇسىدىن ئويغىتىشقا باشلىغان. ئۇنىڭ چاغاتاي ئۇيغۇر ئەدەبىي تىلى بىلەن ئەمەس، بەلكى ئاممىباب ساپ ئۇيغۇر تىلى بىلەن يېزىلغان «ئويغان»، «باردۇر»، «ئىستىمەس»، «ئايرىلمىغىل»، «ياز تۈنى»، «غەزەپ ۋە زار» قاتارلىق نادىر غەزەللىرى ئەنە شۇ يىللاردا يېزىلغان بولۇپ، شۇ دەۋردە خەلقنى نادانلىق، زۇلۇم ۋە قاششاقلىققا قارشى كۈرەشكە ئۈندەشتە مۇھىم رول ئوينىغان. شۇڭا، بۇ شېئىرلارغا نىسبەتەن تارىخىي نۇقتىدا تۇرۇپ توغرا مۇئامىلە قىلىشىمىزغا ۋە مۇۋاپىق باھا بېرىشىمىزگە توغرا كېلىدۇ.

1931- يىلى قۇمۇلدا قوزغالغان خوجنىياز ھاجى باشچىلىقىدىكى خەلق ئىنقىلابىنىڭ ئىلھامىدا 1932 - يىل 12 - ئايدا تۇرپاندا قوزغىلاڭ پارتلىغان. خەلقنىڭ زۇلۇمدىن قۇتۇلۇپ ئەركىن، ھۆر ھاياتقا ئېرىشىشىنى مۇقەددەس غايە قىلىپ ياشاپ كېلىۋاتقان ئابدۇخالىق ئۇيغۇر قوزغىلاڭچى خەلقنىڭ باشلامچىلىرى سۈپىتىدە قولىغا قورال ئېلىپ جەڭگە ئاتلانغان. بەختكە قارشى تۇرپان قوزغىلاڭچىلىرى شېڭ شىسەي قوشۇنلىرى بىلەن ئاق ئورۇس قوشۇنلىرىنىڭ بىرلەشمە ھۇجۇمىدا زور تالاپەتكە ئۇچرىغان. شائىر ئابدۇخالىق ئۇيغۇر دەرھال قولغا ئېلىنغان.

بۇ ئوت يۈرەك شائىر 1933 - يىل 3 - ئاينىڭ 13 - كۈنى جاللات شېڭ شىسەي تەرىپىدىن بىر تۈركۈم سەپداشلىرى بىلەن بىللە 32 يېشىدا قىلىچ بىلەن چېپىپ ئۆلتۈرۈلگەن.

ئابدۇخالىق ئۇيغۇرنىڭ جەڭگىۋار ھاياتى ئېسىل شېئىرىي مىراسلىرى بىزنىڭ ئەدەبىيات تارىخىمىزدىكى ئۆچمەس مەنىۋى بايلىق. ئەۋلادلار 1980- يىللارغا كەلگەندە ئۇنىڭ شېئىرلىرى بىلەن «بۇلاق» مەجمۇئەسى ئارقىلىق كەڭ كۆلەمدە ئۇچراشتى. ئۇنىڭ تولۇق شېئىر توپلىمى كېيىنكى يىللاردا قايتا - قايتا نەشر قىلىنىپ تارقىتىلدى.

بۇ توپلامغا شائىر ئابدۇخالىق ئۇيغۇرنىڭ شېئىرىي مىراسلىرى كىرگۈزۈلدى.

مۇندەرىجە

ۋەتەنپەرۋەر شائىر ئابدۇخالىق ئۇيغۇرنىڭ يېڭى زامان ئۇيغۇر ئەدەبـ-
ياتىدىكى ئورنى 1
ئۇيغۇر قىزى 16
بەختىگۈل 18
ئۈمىد تەبەسسۇمى 20
يۈرەك - باغرىم ئېزىلدى 21
سېغىنىش 22
ئويغان 23
ئىنتىزارلىق 25
باردۇر 28
پەرزەنت 30
خەير، كۆرۈشەرمىز 32
تۇرپان كېچىسى 33
باھار چېچەكىدىن بىر تەسىر 35
قايىدىسەن 37
قىل باھار 38
بىر پەلەكنىڭ خەمكى 40
پىغان 43
ھار 45
غەزەپ ۋە زار 47
ئۈزۈلمەس ئۈمىد 49
ئاچىل 51

يەجۇج ـ مەجۇج 53
غەيرىتىڭدىن ئايلىناي 56
ياز تۈنى 58
ئىشق ـ مۇھەببەت 59
سالام خەت 61
قاملاشمىدى 63
دوستۇمغا خىتاب 64
يېقىن بولدى 65
نە قىلاي 66
ھىجران 67
مەرسىيە 69
بىۋاپا 72
ئۈمىد كەبەم 74
روزى موللىغا 76
ئىستىمەس 78
كۆرۈنگەن تاغ يىراق ئەمەس 80
كۆڭۈل خاھىشى 81
كۆردۈم 82
ئارمان 83
دەردى دەۋران 85
پەيزى بار 87
ئايلىناي 88
چىراغ 90
يامان بولدى 91
بەر مەدەت 92
ئىللە كىم كۈتە 93
باغ ئارا سەيلە قىلىپ 95
بەر جاۋاب 96

مەرسىيە 97
رۇبائىي ۋە پارچىلار 99
مۇرەببەلەر 105
ئارزۇ ـ ئارمىنىم مېنىڭ 106
لەنەت ساڭا زالىملار 107
مۇزلىدى 108
قىزىدى 110
ئىچ پۇشۇش 112
بۇ كېچە 114
ئۆلۈم ئالدىدىكى خىتاب 117

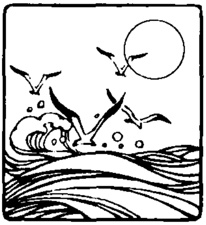

ۋەتەنپەرۋەر شائىر ئابدۇخالىق ئۇيغۇرنىڭ يېڭى زامان ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدىكى ئورنى

تالانتلىق شائىر ئابدۇخالىق ئۇيغۇر ئابدۇراخمان ئوغلى 1901- يىل 2 - ئاينىڭ 9 - كۈنى تۇرپان شەھىرىدە سودىگەر ئائىلىسىدە تۇغۇلغان (ئابدۇخالىق ئۆز ئىسمى بولۇپ، «ئۇيغۇر»ئۇنىڭ تەخەللۇسى). ئۇنىڭ ئائىلىسى ئۆز دەۋرىگە نىسبەتەن مەرىپەتلىك ئائىلە ئىدى. ئاتىسى (هازىر كۆپىنچە كىشىلىرىمىز «دادا» دەپ ئاتايدۇ) ۋە باشقا ئائىلە ئەزالىرى ساۋاتلىق كىشىلەر بولغانلىقتىن، ئابدۇخالىق بەش يېشىدىلا ساۋاتىنى چىقىرىۋالغان. ئون ئىككى ياشلارغا كەلگەندە دىنىي مەكتەپتە ئوقۇپ، ئەرەب - پارس تىللىرىنى ئۆگىنىشكە كىرىشكەن. شۇ مۇناسىۋەت بىلەن ئۇ كلاسسىك شائىرلارنىڭ ئەسەرلىرىنى ئوقۇشقا باشلىغان.

1916 - يىلى دادىسى (ئەدەبىي تىلدا «بوۋا») مىجىت هاجى سودىگەرچىلىك بىلەن رۇسىيىگە بارغاندا ئۇ بىللە بېرىپ، رۇسىيىنىڭ شەمەي شەهىرىدە رۇس تىل - يېزىقىنى ئۆگەنگەن. ۋەتەنگە قايتىپ كەلگەندىن كېيىن يەنە تۇرپان يېڭىشەهەردىكى شۆتاڭغا كىرىپ خەنزۇ تىل - يېزىقىنى ئۆگەنگەن ۋە بۇ مەكتەپنى ئەلا دەرىجىدە پۈتكۈزگەن. (ئابدۇخالىق تۇرپاندىكى شۆتاڭدا ئوقۇۋاتقان مەزگىلدە، شۇ زامانىنىڭ مەكتەپ قائىدىسىگە مۇۋاپىق هالدا ئۆزىگە «خاۋېنسەي» ‹哈文才› دەپ ئىسىم قويغان.) ئابدۇخالىق ئۇيغۇر شۆتاڭدا ئوقۇۋاتقان مەزگىللەردە ئېلىمىزنىڭ خەنزۇ كلاسسىك ئەدەبىياتى بىلەن تونۇشۇپلا قالماي، هازىرقى زامان ئەدەبىياتى بىلەنمۇ تونۇشقان. ئۇ دوست - بۇرادەرلىرىگە خەنزۇ كلاسسىك ئەدەبىياتىدىكى «سۇ بويىدا»، «قىزىل راۋاقتىكى چۈش» رومانلىرىنىڭ مەزمۇنىنى سۆزلەپ بەرگەن ۋە سۇن جۇڭشەننىڭ

ئەسەرلىرىنى ئوقۇپ، دېموكراتىيىگە نىسبەتەن تونۇشىنى ئۆستۈرگەن . ئەنە شۇ مەزگىللەردىكى ئابدۇخالىقتا فېئودال كونىلىقنى، دىنىي خۇراپاتلىقنى ۋە نادانلىقنى قارشى تۇرۇپ، ئىلىم - پەننى ئومۇملاشتۇرۇش ئارقىلىق جەمئىيەتنى ئۆزگەرتىش غايىسى تۇغۇلغان . ئۇنىڭ شۇ ۋاقىتلاردا يازغان «ئىستىمەس» ، «باردۇر»، «ئويغان»، «هار» قاتارلىق شېئىرلىرى شائىرنىڭ مەرىپەتكە ئىنتىلىدىغان ئىلغار كۆزقاراشلىرىنىڭ مەھسۇلى ئىدى . 1923 - يىلى ئابدۇخالىق ئۇيغۇر مەخسۇت مۇھىتى قاتارلىقلار بىلەن بىرگە ئىككىنچى قېتىم سوۋېت ئىتتىپاقىغا بېرىپ، يەنە ئۈچ يىل تۇرۇپ، بىلىم تەھسىل قىلدى، يەنى 1919- يىلى لېنىن رەھبەرلىكىدە موسكۋادا قۇرۇلغان «شەرق كوممۇنىستلىك ئەمگەك ئۇنىۋېرسىتېتى»نىڭ 1921- يىلى تەسىس قىلىنغان جۇڭگو سىنىپىدا ئوقۇدى . بۇ جەرياندا ئۇ پۇشكىن، لېرمونتوف، تولستوي، گوركىي ئەسەرلىرىنى ئوقۇپ، رۇس ئەدەبىياتى بىلەن تونۇشتى . ئۇ ئۆكتەبىر ئىنقىلابىنىڭ غەلىبىسىنى ئۆز كۆزى بىلەن كۆرۈپ نەزەر دائىرىسىنى كېڭەيتتى . 1926 - يىلى سوۋېت ئىتتىپاقىدىن ۋەتەنگە قايتىپ كېلىپلا يېڭىچە ئىلىم - پەننى تەرغىب قىلدى، خەلقنى ئويغىتىش ئۈچۈن گېزىت- ژۇرنال نەشر قىلىشقا تەرەددۇت قىلىپ، تۇرپاندا باسما زاۋۇتى قۇرۇشنى تەشەببۇس قىلدى . خەلق ئىچىدىكى بەزى ئەسلىمىلەرگە قارىغاندا، ئۇ ئەينى زاماندىكى ئىلغار كىشىلەرنىڭ ھېسداشلىق قىلىشى بىلەن باسما زاۋۇت قۇرۇش تەييارلىقىنىمۇ ھەل قىلغان، لېكىن ئەكسىيەتچى مىلتارىست ياڭ زېڭشىن ھۆكۈمىتى ئۇنىڭ باسما زاۋۇت قۇرۇشىغا يول قويمىغان . شۇنىڭدىن كېيىن ئابدۇخالىق ئۇيغۇر تۇرپان ئاستانىدىكى مەخسۇت مۇھىتى، پىچاندىكى ئىسكەندەر خوجا (ئىسكەندەر خوجا 1920 - يىللاردىكى ياشلارنىڭ ئاۋانگارت ۋەكىلى . ئۇ 1930 - يىللاردا ئۆزبېكىستاندىكى ئوتتۇرا ئاسىيا ئۇنىۋېرسىتېتىدا ئوقۇغان . ۋەتەنگە قايتىپ كېلىپ مائارىپ ساھەسىدە ئىشلىگەن . 1947 - يىلى پىچان ناھىيىسىگە ھاكىم بولۇپ تەيىنلەنگەن . 1951 - يىلى دۇنيادىن ئۆتكەن .) قاتارلىق كىشىلەر بىلەن بىللە، 1927- يىلى «ئاقارتىش بىرلەشمىسى» نامىدا بىر مەرىپەت جەمئىيىتىنى

ئۆيۈشتۈرۈپ، ئۈچ ملك سەر كۈمۈش ئىئانە تـوپلاپ، تۇرپان يېڭىشـە-
ھەردىكى نىياز سەيپۇك (نىياز سەيپۇك ‹1886-1949-يىـللار› مەشھۇر
جامائەت ئەربابى . ياشلىق مەزگىلىدە تىككۈچىلىك بىلـەن مەشغۇل بـول-
غان . ئوتتۇرا ئاسىيا شەھەرلىرىدە بىلىم تەھسىل قىلغان . مەككىگە بېرىپ
ھەج تاۋاپ قىلغان . پۈتۈن ئۆمرىنى، مال - مۈلكىنى مائارىپ ئىشلىرى-
غا بېغىشلىغان . پاراسەتلىك، ناتىق، لەتىپىچى كىشـى . ئەل سۆيگـەن دې-
موكـرات زات . 1936 - 1939 - يىللاردا تـۇرپان ناھـىيسـگە ھاكـىم
بولغان . نى شيەنجاڭ دېگەن نامدا ئۇنىڭ نۇرغۇن ياخشى ئىش ئىزلىرى
تارقالغان . 1980 - يىللاردىن بۇيان ئاپتونوم رايونىمىزدا نەشـر قىلىـن-
غان بىر قىسىم ئەدەبىي توپلاملارغا ئۇنىڭ 40 پارچىغـا يېقىـن لەتىپـە -
چاقچاقلىرى كىرگۈزۈلگەن .) دېگەن كىشىنىڭ قورۇسىدا بىر يېڭى مەك-
تەپ، كېيىنكى يىلى يېڭىشەھەردىكى ئاق سارايدا «ھۆرىيەت مەكتىپـى»،
كونىشەھەر نەنمېن (جەنۇبىي قوۋۇق) دا يەنە بىر مەكتەپ ئاچقان . بـۇ
يەنىي مەكتەپلەردە ئوقۇغانلارنىڭ بىرقىسمى كېيىنچە سوۋېت ئىتتىپاقىغا
ئوقۇشقا چىقىرىلغانىدى . ئوقۇپ كەلگەندىن كېيىن، ئۇلارنىڭ بەزىلـىرى
جەمئىيەتتە مۇھىم روللارنى ئوينىدى . بۇ دەۋردە ئابدۇخالـىق ئۇيغـۇر-
نىڭ ئىجادىيىتىدە زور ئۆلگىرىلەش بولدى . ئۇ ئۆز دەۋرىنىڭ ئىجتىمـا-
ئىي زىددىيەتلىرى ۋە جەمئىيەت رېئاللىـقىنى ئـەكس ئەتتـۈرىدىغان شې-
ئىرلارنى يېزىپ، ئەكسىيەتچى كۈچلەرنىڭ چىرىك ماھىيىتىنى ئېچىپ تاش-
لىدى . ئازادلىق، ئەركىنلىككە ئېرىشىش ئۈچۈن جان تىكىپ كۈرەش قى-
لىش لازىملىقىنى ۋە بۇ يولدا قۇربان بولۇشنى ئۆزى ئۈچۈن بەخت دەپ
ھېسابلايدىغانلىقىنى لىرىك پىكىرلەر بىلەن ئىپادىلىدى . قۇمۇل دېھقانلار
قوزغىلىڭى ھارپىسىدا ئابدۇخالىق ئۇيغـۇر «ئاچىل» نـاملىق شېئىرنـى
يازدى . كېيىنكى چاغلاردا بۇ شېئىر خەلق ناخشـىسىغـا ئايلـىنىپ پۈتـۈن
شىنجاڭغا تارقالدى .

ئۇنىڭ شېئىرىدىكى چوڭقۇر سىياسىي مەزمۇن، ئۆتكۈر ئىسيانكار-
لىق سادالىرى ئەينى دەۋردىكى مۇستەبىت ھاكىمىيەتنىڭ ئەندىشىلىرىنـى
كۆپـەيتكەنـىدى، بۇ شېـئىرلاردا قانـداقتۇر «غەيـرىي ۋە يېڭـى پىكـىر-

此为试读，需要完整PDF请访问：www.ertongbook.com

لەر»نىڭ بارلىقىدىن قاتتىق ئەنسىرىگەن ئەكسىيەتچى گورۇھ ئابدۇخالىقـ
نى شېئىر يېزىشتىن، خەلقنى بولسا ئۇنىڭ شېئىرلىرىنى ئوقۇشتىن چەكلەـ
گەنىدى .

ئۆز غايىسى يولىدا تىز پۈكمەس روھقا ئىگە ئابدۇخالىق ئۇيغۇر 1932ـ يىل 11 ـ ئايدا «ئويغان»، «ئاچىل» دېگەن شېئىرلىرىنى ئاق رەختكە چوڭ خەتلىك قىلىپ يېزىپ، كوچىلارغا چاپلاپ ئەكسىيەتچى هاـ كىمىيەتنىڭ هەيۋىسىگە تاقابىل تۇرغانىدى .

1932 ـ يىل 12 ـ ئاينىڭ بېشىدا تۇرپاندا دېھقانلارنىڭ ئەكسىـ يەتچى هاكىمىيەتكە ۋە فېئوداللىق زۇلۇمغا قارشى قوراللىق قوزغىلىڭى پارتلاپ، تۇرپان يېڭىشەھەرنى قوزغىلاڭچىلار ئىشغال قىلدى . 1932 ـ يىل 12 ـ ئاينىڭ 17 ـ كۈنى مىلىتارىست جىن شۇرېن تۇرپان دېھـ قانلار قوزغىلىڭىنى باستۇرۇش ئۈچۈن تۇرپانغا جازا قوشۇنى ئەۋەتكەنىـ دە، قوزغىلاڭچىلار يېڭىشەھەرنىڭ غەربىدىكى قۇملۇقتا «ئوت قالاپ كۆتۈۋېلىش» تاكتىكىسىنى قوللىنىپ، بىر يولىلا بىرنەچچە يۈز دۈشمەننى تارمار قىلىپ، نۇرغۇن قورال ـ ياراغ، ئوق ـ دورا غەنىيمەت ئېلىپ دەسلەپكى غەلىبىگە ئېرىشتى . بۇ چاغدا شائىر ئابدۇخالىق ئۇيغۇر ئاشۇ هادىسىلەرنى ئەكس ئەتتۈرۈش مەقسىتىدە «مۇزلىدى» دېگەن شېئىرنى يازدى .

قۇمۇل دېھقانلار قوزغىلىڭىنى باستۇرۇشقا بارغان شېڭ شىسەي 1933 ـ يىلىنىڭ بېشىدا ئۈرۈمچىگە قاراپ قاچتى . ئۇ تۇرپانغا كەلگەنىـ دە، ئابدۇخالىق ئۇيغۇر ۋە ئۇنىڭ بىرنەچچە سەپداشلىرىنى دېھقانلار قوزغىلىڭىنىڭ مەنىۋى تەرغىباتچىلىرى دەپ قاراپ، تۇتقۇن قىلىپ تۈرمىـ گە تاشلىدى . ئابدۇخالىق ئۇيغۇر تۈرمىدە دۈشمەننىڭ قاتتىق ـ يىرتقۇـ شاق ۋاستىلىرىگە پىسەنت قىلمىدى، بەلكى ئۇلارنىڭ سۇيىقەستلىرىنى پاش قىلىپ «ئىچ پۇشۇش» دېگەن شېئىرنى يازدى ۋە دۈشمەنگە قارشى ئۆچمەنلىكىنى ئىپادىلىدى . سۇيىقەستنى ئىشقا ئاشمغان جاللات شېڭ شىسەي 1933 ـ يىل 3 ـ ئاينىڭ 13 ـ كۈنى ئۇنى سەپداشلىرى بىلەن قوشۇپ تۇرپان شەھرىدە سازايى قىلىپ جازا مەيدانىغا ئېلىپ چىقتى .

قەيسەر ئابدۇخالىق دۈشمەنگە باش ئەگمەي، باتۇرلارچە كۆكرەك كېرىپ خەنزۇچە ۋە ئۇيغۇرچە يالقۇنلۇق نۇتۇق سۆزلىدى. بويىنىغا قىلىچ ئۇ-رۇلغاندا، «ياشىسۇن ئەركىنلىك!»، «ياشىسۇن ئازادلىق!» دەپ ياڭراق شوئار توۋلاپ قەھرىمانلارچە قۇربان بولدى .

ئابدۇخالىق ئۇيغۇرنىڭ قىسقا ھاياتى ئەنە شۇنداق ئۆتكەن . ئۇ-نىڭ تەرجىمىھالىغا ئائىت بۇ تەپسىلاتلار ھازىرغىچە ئۇنىڭ ھايات زامانداشلىرى ئىچىدە سۆزلىنىپ كەلمەكتە، ئابدۇخالىقنىڭ پاجىئەلىك ھالدا ئۆلتۈرۈلگەنلىكىنى ئۆز كۆزى بىلەن كۆرگەن كىشىلەر بۇنى بىر چوڭ تارىخىي ۋەقە سۈپىتىدە ھازىرمۇ ئەسلىشىدۇ.

ئابدۇخالىق ئۇيغۇر ئۆزىنىڭ ئەدەبىي ئىجادىيەت پائالىيەتلىرى ئارقىلىق ھازىرقى زامان ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدا رېئالىزملىق ئىجادىيەت مېتودىنى ئەۋج ئالدۇرغان خەلقپەرۋەر، ۋەتەنپەرۋەر دېموكراتىك شائىر بولۇپ، يېڭى زامان دېموكراتىك ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنىڭ بايراقدارلىرىنىڭ بىرىدۇر.

ئابدۇخالىق ئۇيغۇر «4 ـ ماي ھەرىكىتى»دىن كېيىن، ئىلمىزدە يۈز بەرگەن زور تارىخىي بۇرۇلۇش دەۋرىدە ياشىدى ۋە ئىجاد قىلدى .

قەيەردە زۇلۇم بولىدىكەن، شۇ يەردە زۇلۇمغا قارشى كۈچ بار-لىققا كېلىدۇ. ئىچكى ئۆلكىلەردە 19 ـ ئەسىرنىڭ ئاخىرى 20 ـ ئەسىر-نىڭ باشلىرىدا خۇڭ شيۇچۈەن، كاڭ يۈۋېي، يەن فۇ قاتارلىق ئىلغار پىكىرلىك زىيالىيلار جۇڭگو خەلقىنى زۇلۇمدىن قۇتقۇزۇش ئۈچۈن ئاقار-تىش، ئىسلاھاتچىلىق ۋە دېموكراتىيە يولىنى ئىزدىگەنىدى . 20 ـ ئە-سىرنىڭ ئالدىنقى چارىكىدە شىنجاڭدىكى بىرقىسىم ئىلغار پىكىرلىك زىيا-لىيلارمۇ ئەنە شۇ يولغا ئىنتىلدى . ئۇلار ئالدى بىلەن خەلق قەلبىنى مە-رىپەت بىلەن يورۇتۇش، دېموكراتىك غايىلەرنى ئىلگىرى سۈرۈش ئارقى-لىق جەمئىيەتنى ئىسلاھ قىلىش ئۈستىدە ئىزدەندى .1911 ـ يىلىدىكى شىنخەي ئىنقىلابىنىڭ تەسىرى بىلەن سۇن جۇڭشەن ئەپەندىنىڭ «سەن-مىنجۇيى (ئۈچ مەسلەك) » ئىدىيىسى شىنجاڭغا يۇزلەنگەندە، شىنجاڭ-دىكى دېموكراتىك پىكىر ئېقىمى تېخىمۇ كېڭىيىشكە باشلىغانىدى .

1920 ـ يىللارنىڭ ئالدى ـ كەينىدە ئۆكتەبىر ئىنقىلابىنىڭ تەسىرى شىنجاڭدىكى ئاز سانلىق مىللەت زىيالىيلىرىنىڭ ئىچكى ئويغىنىشىدا بەلگىلىك رول ئوينىدى . شىنجاڭنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدا ئىسلاھاتچىلىق ۋە دېموكراتىك پىكىر ئېقىمىغا مەنسۇپ بولغان بىرقىسىم ئىلغار زىيالىيلار خەلق ئارزۇسىنى چىقىش نۇقتىسى قىلىپ، مەرىپەتچىلىك ئىدىيىسىنى كەڭ تەرغىب قىلدى . تەڭرىتېغىنىڭ جەنۇبى ۋە شىمالىدا مەرىپەتچىلىك پائالىيەتلىرى ئالدى بىلەن ئەدەبىي ئىجادىيەت شەكلى ئارقىلىق مەيدانغا كەلدى، يېڭى مائارىپ ـ ئاقارتىش پائالىيەتلىرى كەڭ ئەۋج ئالدى . مۇنداق زور مەدەنىيەت ئۆزگىرىشى 20 ـ ئەسىرنىڭ 20 ـ ، 30 ـ يىللىرىدا ئويغىنىشقا باشلىغان كەڭ خەلق ئاممىسىنىڭ ئەركىنلىك ـ دېموكراتىك غايىسىنىڭ ئەكس ساداسى ئىدى . خەلقنىڭ بۇ ئارزۇسىغا ئەينى زاماندىكى مەرىپەتپەرۋەر كىشىلەر ۋەكىللىك قىلدى . ئابدۇخالىق ئۇيغۇر بۇ جەھەتتە ئاكتىپ ھەرىكەت قىلغۇچىلارنىڭ بىرى ئىدى .

ئابدۇخالىق ئۇيغۇر مەملىكەت ئىچى ۋە قوشنا ئەللەردىكى ئىنقىلابىي ھەرىكەتلەرنىڭ تەسىرىدە، جەمئىيەت تەرەققىياتى توغرۇلۇق بىرقەدەر توغرا خۇلاسىگە ئىگە بولغانىدى . ئۇنىڭ دۇنيا قارىشى ۋە تەشەببۇسلىرى دىنىي چەكلىمە ۋە فېئودال تەرتىپلەرنىڭ قاتتىق ئىسكەنجىسىدە تۇرغان بىرقىسىم كىشىلەر تەرىپىدىن، بولۇپمۇ شۇ جەمئىيەتتىكى مۇتەئەسسىپلەر تەرىپىدىن ئاسانلىقچە قوبۇل كۆرۈلمەيتتى . شائىر بۇ ھەقتە مۇنداق يازغان :

...

تىل ـ ھاقارەت، تەنە ـ دىخمار، ۋايدادا!... بۇ جاننى قىينىدى،
ئەمدى نە قىلماق كېرەك، ئەجەبمۇ بولدۇم خارىمەن!

لېكىن بۇنىڭلىق بىلەن شائىر ئۆز غايىسى يولىدا مېڭىشتىن ۋاز كەچمىدى، بەلكى ئۆز ئىشىنىڭ ھەق ئىكەنلىكىگە چوڭقۇر ئىشەنگەن ھالدا، دولقۇنلارنى يېرىپ ئالغا باستى .

شائىر بۇ ھەقتە مۇنداق مىسرالارنى قالدۇرغان:

ئېقى ئاق، قارىسى قارا، ھەرگىزمۇ ئاق بولماس قارا،
ئاجرىسۇن مىستىن تازا ئالتۇن كۆيۈپ، ئوتتا چىداپ .

مەلۇمكى، شەخسنىڭ تارىختىكى رولىنى ئىنكار قىلغىلى بولمايدۇ. شۇنداقلا ئۆز دەۋرىدە كەڭ خەلق ئاممىسىنىڭ ھەقىقىي ئارزۇ ـ ئۈمىدلىرىنى توغرا ئەكس ئەتتۈرگەن ۋە پۈتۈن ھايات پائالىيىتى داۋامىدا خەلقتىن ئوزۇق ئېلىپ، خەلققە ئوزۇق بەرگەن شەخسلەرلا ھەقىقىي قەھرىمان بولۇپ، خەلق قەلبىدە مەڭگۈ ياشاپ قالىدۇ . 20 ـ ئەسىرنىڭ 20 ـ ، 30 ـ يىللىرىنى شىنجاڭ خەلقى ئۆز بېشىدىن كەچۈرگەن ئاسارەتلىك دەۋر ـ جاھالەت ئەۋجىگە چىققان يىللار دەپ قارىساق، ئابدۇخالىق ئۇيغۇرنى ئاشۇ يىللاردا خەلق ئاممىسىنىڭ ئارزۇ ـ ئۈمىدلىرىگە ۋەكىللىك قىلىپ مەرىپەت مەشئىلىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ، باشقىلارنى يورۇتقان رەھنەمالارنىڭ بىرى دەپ ئاتاشقا بولىدۇ . ئەدەبىي ئىجادىيەتتە بىر ەر نامايەندىنىڭ تارىختىكى تۆھپىسى ئۇنىڭ ئەسەرلىرىنىڭ كەڭ ئىجتىمائىي تەسىرى، ئۆز دەۋرىگە نىسبەتەن ئوينىغان رولى ھەمدە يېڭى غايە ـ ئىدىيولوگىيىنى پەيدا قىلالىشى بىلەن ئۆلچىنىدۇ . ئابدۇخالىق ئۇيغۇرنىڭ ئەسەرلىرى ئۆز دەۋرىدىلا خەلق ئىچىگە كەڭ تارقىلىپ، تەڭرىتېغىنىڭ جەنۇبى ۋە شىمالىدىكى مەرىپەت ئاسمىنىدا كۆرۈلگەن بىر يۇلتۇز بولغانىدى . ئۇ ھايات ۋاقتىدىلا «ئويغان»، «ئاچىل» دېگەن شېئىرلىرىنىڭ پۈتكۈل شىنجاڭغا، ھەتتا ئوتتۇرا ئاسىياغا تارقىلىپ، خەلق ناخشىسىغا ئايلىنىپ كېتىشى پىكرىمىزنىڭ دەلىلى بولالايدۇ . بۇ شېئىرلار ھېلھەم جەلپكارلىقىنى ساقلاپ كەلمەكتە .

ئابدۇخالىق ئۇيغۇرنىڭ يېڭى زامان ئۇيغۇر پوئېزىيىسىنىڭ تارىخىي تەرەققىياتى ئۈچۈن قوشقان تۆھپىسى نېمىدىن ئىبارەت؟ بۇ مەسىلە ئابدۇخالىق ئۇيغۇرغا باھا بېرىشتە مۇھىم سالماقتا ئىگە . بىز بۇنىداق باھانى ئۇنىڭ ھايات پاكىتلىرىدىن ئالىمىز، ئۆزىنىڭ پۈتۈن زېھنىي قابىلىيىتى ۋە يۈرەك قېنىنى نېمىگە بېغىشلىغانلىقىغا، قانداق غايە ـ مەقسەت

يولدا تىرىشقانلىقىغا ھەمدە ئۆز دەۋرىگە نىسبەتەن قانداق تەسىر كۆر-
سەتكەنلىكىگە قاراپ، ئۇنىڭ تارىختىكى رولىنى باھالايمىز. مەلۇمكى،
ئابدۇخالىق ئۇيغۇر ئۆزىنىڭ قىسقا ئىجادىي ھاياتىدا پوئېتىك ئىجادىيەت-
نىڭ پەللىسىگە چىقىشقا ئىنتىلدى. ئۇنىڭ قەلبى ئاجايىپ يالقۇنلۇق بىر
ئوت بىلەن ياندى. ئۇ ئۆزى ياشاپ تۇرغان جەمئىيەت ھەققىدە، ئۆز
ھېسسىياتلىرى ھەققىدە بەدىئىي مىسرالارنى يېزىشنى كۈندىلىك ھايات
پائالىيىتىگە ئايلاندۇردى. ئۇ كۆرگەن يېڭى دۇنيا ۋە يېڭى ھاياتنىڭ
تەسىرى ئۇنىڭدا ئاجايىپ ئۈمىدۋارلىق تۇيغۇسىنى ئويغاتقانىدى. بۇ ھال
شائىرنىڭ غايىۋى، بەدىئىي جەھەتتىن ئۆز دەۋرىگە نىسبەتەن يېڭى بول-
غان يۈكسەك شېئىرلىرىنىڭ تۇغۇلۇشىغا سەۋەب بولدى. ئەگەر شائىر
ئۆز دەۋرىدىن ھالقىپ ئۆتۈپ، كېلەچەكنى روشەن كۆرەلمىگەن بولسا،
ئەڭ مۇھىمى، كەلگۈسىگە ئۈمىد باغلاپ، ئۆز خەلقىنىڭ قەلبىدىكى ئار-
زۇ- ئارمانلىرىنى، ئىنتىلىشلىرىنى شائىرانە تۇيغۇ بىلەن ئېنىق ھېس قىل-
مىغان بولسا، ئۆلمەس شېئىرلارنى يازالمىغان بولاتتى.

شائىر ھەقىقەتنى باشقا يەردىن ئەمەس، بەلكى 20 - ئەسىرنىڭ
20 -، 30- يىللىرىدىكى ئالەمشۇمۇل ئىنقىلابىي ھەرىكەتلەردىن تاپتى.
بۇ ھەقتە ئۇ مۇنداق دەپ يازغانىدى:

ھەقىقەتنىڭ روھى قېچىپ كەتتى مېنىڭ دىيارىمدىن،
ئۇنىڭكى خۇش پۇراقى ھېچ كەتمىدى بۇ دىماغىمدىن.
ئىزدىدىم كۆپ، تاپمىدىم شەجەن - روجەن سەھراسىدىن،
ئىزدىبان تاپتىم - دە، ئالدىم لېنىننىڭ گۈلباغىدىن.

بۇ بىر كۇپلېت شېئىردا شائىرنىڭ ئىلغار پىكىر قىلىش ئۇسۇلى-
دۇنيا قارىشى يەكۈنلەنگەن. ئۇ لېنىن باشچىلىقىدىكى رۇسىيە ئۆكتەبىر
ئىنقىلابىدىن — سوتسىيالىستىك سوۋېت تۈزۈمىدىن «ھەقىقەتنى تاپ-
قان»لىقىنى يۈرەكلىك ھالدا جاكارلىغانىدى. بۇنداق پىكىر، بۇنداق
سۇبيېكتىپ ئارزۇنىڭ 1930 - يىللاردىكى شىنجاڭ جەمئىيىتىگە نىسبەتەن

ئېيتقاندا، قالتىس مەنۋى ھادىسە ئىكەنلىكىنى چۈشىنىش قىيىن ئەمەس !
لېنىن يولىدىن ھەقىقەتكە ئىگە بولغان جۇڭگو خەلقى تارىختا
ئۆچمەس نەتىجىلەرنى ياراتتى . ئابدۇخالىق ئۇيغۇر ئەينى زامانىدىكى
ناھايىتى ئاز بىر قىسىم ئىلغار زىيالىيلار قاتارىدا ئۆكتەبىر ئىنقىلابىنىڭ
جۇڭگوغا كۆرسەتكەن تەسىرىنى دەسلەپتە سەزگەن ۋە ئۇنى ئەدەبىي
ئىجادىيەتتە ئەكس ئەتتۈرگەن سىيمالارنىڭ بىرى بولدى . مۇھىم نۇقتا
شۇكى، 1919 ـ يىلىدىكى 4 ـ ماي ھەرىكىتىنىڭ ئالدى ـ كەينىدە يۈز
بەرگەن دېموكراتىك ھەرىكەتلەر شائىرنىڭ دىققىتىدىن چەتتە قالمىدى .
ئۇ پۈتۈن بىر ئىجتىمائىي تۈزۈمگە بىۋاستە تاقىلىدىغان پۈتۈن مەملىكەت
خەلقىنىڭ، جۈملىدىن ئۇيغۇر خەلقىنىڭ تەقدىرى بىلەن چەمبەرچاس
باغلانغان سىياسىي ھادىسىلەرگە ھەرگىزمۇ سەل قارىمايتتى، شۇڭا ئۇ
مەملىكەت ئىچى ـ سىرتىدىكى ئەدەبىيات ۋە ئاخبارات يېڭىلىقلىرىدىن
پايدىلاندى . 1907 ـ ، 1917 ـ يىللاردا بېيجىڭ ۋە شاڭخەي شەھەرلە-
رىدىكى ئىنقىلابىي ئەدەبىياتنىڭ نەشر ئەپكارى بولغان «يېڭى ياشلار»
ۋە «شەرق ئەنزارى» قاتارلىق ژۇرناللاردا جۇڭگو ۋە چەت ئەللەر-
نىڭ، بولۇپمۇ رۇسىيىنىڭ ئىنقىلابىي ئەدەبىي ئەسەرلىرى ئېلان قىلىنغا-
نىدى .
1920 ـ يىللاردا شىنجاڭنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدا سوۋېت پرولې-
تارىيات يازغۇچىسى ماكسىم گوركىي، ئوتتۇرا ئاسىيادىكى پرولېتارىيات
ئەدەبىي ئېقىمىنىڭ پېشقەدەم نامايەندىلىرىدىن بىرى بولغان سەدرىددىن
ئەينى، شۇنىڭدەك، ئۆزبېك يازغۇچىسى ئابدۇللا قادىرى، تاتار شائىرى
ئابدۇللا توقاي قاتارلىقلارنىڭ بىر قىسىم ئەسەرلىرى ئۇيغۇر ۋە ئۆزبېك
تىللىرىدا تارقالغانىدى . بۇ ئەسەرلەرنىڭ ئابدۇخالىق ئۇيغۇرنىڭ شەخ-
سىي كۇتۇپخانىسىدا بولۇشى شائىرنىڭ يېقىنقى زامان ئۇيغۇر ئەدەبىيا-
تىدا دېموكراتىك پىكىر ئېقىمىنى ئەۋج ئالدۇرۇش مۇددىئاسىنىڭ شەكىل-
لەنگەنلىكىدىن دېرەك بېرەتتى .
يېقىنقى زامان ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدىكى بۇ خىل ئىلغار ئىجادىيەت
مېتودى ۋەتەنپەرۋەر شائىر ئابدۇخالىق ئۇيغۇرنىڭ قىسقا ئىجادىي ھايا-

此为试读，需要完整PDF请访问：www.ertongbook.com